

SZABÓ DEZSŐ

Éjszaka Erdélyben

Elbeszélések

Páljános István

A kohót napról napra fújták, és napról napra férfiak mentek el a faluból. A nép bölcs rángatói felgyújtott gyűlöletbe, hajszott rajongásba burkolták a vágóhídra vitt emberbarom fekete bánatát. Minden nap menet indult a faluból cigányzenével, virágos zászlókkal, sikoltó gyermekekkel és mégis, mégis: zokogó nőkkel. Az áldozatok közbül haladtak, rogyásig felvirágozva, hátukon a batyuval, és énekeltek, énekeltek veszettül, az elbódulás részeg vágyával. Olyan kétségbeesetten kapaszkodtak abba a dalba, mert vakon, szavatlanul érezték, hogy ha az a nóta elszakad, akkor minden elszakadt, s a felheccelt állatba visszazuhan az ember, a családba mártott, életre termett, zokogó, szomorú ember. A szentgyörgyi állomáson vonatok állottak, sötéten, mereven, s a sínek mint egy roppant végzet vonalai mélyültek a beláthatatlanba. És a fekete, hallgatag vasszörnyeteger megették az ordító, daloló népet, mint a mese emberevő óriása az alvó gyermekeket. És folytonos ének, zene, éljenzés zuhogott, hogy ez a toporzékoló frenézis ellopja az életet s önmagát a halál felé menőtől. Úri dámák, finom kisasszonyok jöttek ki cigarettákkal, virággal, itallal, étellel, s ez az új hazafias tenisz boldog mosolygást nyitott arcukra. Főispán, alispán, polgármester, papok, képviselők szónokoltak, katonazene harsogott, úrihölgyek éljeneztek, gyermekek visítotztak, felelőtlenek, magukat biztonságban hívők vitustáncolták, hogy éljen a háború, és zengő szavak, zene, visítás, sikoltó fogd meg, az egész tajtékozói emberi élet, felül minden hazugságon és vakságon egy mondatban ismétlődtek, mely mint egy fekete ököl csapott le monoton ismétléssel az induló fejére: meg kell halnotok, meg kell halnotok!

Ó, és mikor a jóllakott vaskígyók belesiklottak az éji mezőkbe, mikor az a kétségbeesett nóta lefáradt az ajkáról, s künn sötét mező rohant sötét mezőbe, hogy belezuhant a fekete világ a szétterjedő lelkekbe! Lassan, lopva, mint félénk gazda a kirabolt házba, visszajött

az ember az ordító katonába, a békés kalászkok, a csendes tűzhely és a meleg ölelés embere. Ó, hogy sírt az árva férfihús a kék munda alatt a megszokott asszonyi kebel után, hogy jöttek vissza a félrelökött agyba a learatott föld, a ház csendes mozgásai s a meghajló tehének! És akkor a világtalan tarló lelkekből egy kérdés nőtt ki, mint egy roppant fekete virág: – Miért? – És a fekete vonat könyörtelenül rohant a halál felé.

De azért mindenki ment, mindenki dalolt, mindenki dacos vállat vont a végzetnek. Egy napon mégis négy csendőr jött a faluba, négy markos, hatalmas legény, a rettentő rend súlyos oszlopai. Egyenesen a jegyzőhöz mentek. Páljános István nem jelentkezett, adja elő. A jegyző egy gyermekkel vezettette el a csendőröket a Páljános házára.

Páljános István – harmincéves, csendes, munkás székely – legénykorában valahol Udvarhelyszéken szolgált, s ott beleszagolt a nazarénus vallásba. Mikor visszajött a hosszú, jól fésült hajú, Krisztus-szakállú, nagy, kérdő szemű paraszt, magával hozta azt a meghajló kegyességet, mely a kinyitott bibliából mint édes tej, mint örök vigasztalás folyik. Azért eljárt a kálvinista templomba, de a vasárnapi papzúgás és ének nem volt elég az ő istenéhes lelkének. Elvett egy asszonyt, éppen olyan kegyes, szelíd háziállatot, mint amilyen ő volt. Lassan aztán a kereső lelkek egymásra találtak, egy-két idősebb parasztnak és parasztasszonynak szegény Páljános István is égő gyertya volt, s köréje gyűltek belesodálkozni az örökkévalóságba. Ünnepek délutánokon és míves estéken összegyűltek hozzá, s a kis meghajlott szobában, a csenevész lámpa bontott hajfürtje mellett olvasták a bibliát, szent énekeket énekeltek, s néha átímádkozták, áténekelték az egész éjszakát. Ártatlan, fehér juhocskák voltak, káprázottjai az örök világosságnak, kik nehéz kenyéren, fagyos napon, adón és rossz embereken keresztül csak az Istent látták, s térdeire vágyódtak az ős gyermekcírógatás vágyával.

A csendőrök a ház elé értek. A ház kapuja be volt téve, és minden hallgatott. Az egyik pajtából egy tehén csendes harapása hallatszott. Belülről egy idősebb férfi hangja jött ki, Szent Pál kolosszébeliekhez írt leveléből olvasott:

– Mert nincs görög és nincs zsidó, körülmetélkedés és körülmetélkedetlenség, pogány és szkítiai, szolga és hatalmas, hanem minden és mindenkiben a Krisztus.

A csendőrök kinyitották az ajtót. A tisztaszobában – tiszta és nyugodt volt, mint az örök megbékélés –, a nagy barna asztal körül tisztes ruhába öltözött öregasszonyok s egypár roskadt öregember ült. Az asztalfőn egy öreg székely olvasott egy nagy fekete bibliából. A szobában két ágy volt, hófehérrel beterítve. Egy öreg óra ketyegett, mint egy fáradt szívdobogás. Páljános István nem volt közöttük.

– Páljánosné, hol van a férje? – kérdezte az őrsvezető.

– Kiment a tagra – szólt az asszony nyugodtan.

– Páljánosné, ne hazudjék, adja elő a férjét, magának is baja lehet.

A hazugság szóra ezek az öreg fejek – kiknek lelkei már elúsztak az örökkévalóság fényes vizein – kinéztek álmos csodálkozással a kegyességükből. Hazudni! Ugyan mi van ezen a világon, amiért érdemes volna kockára tenni a lelket, a drága lelket, az egyetlen életet, az édes Jézus cirógatott bárányát? Hazudni, itt, a biblia mellett, a felnyílt szem előtt, mely felpattan a megrázott lélekben! Az asszony még egyszer nyugodtan mondta: – Kiment a tagra, hogy elvégezze a mai nap gondját. – És a csendőrök most már tudták, hogy igazat mond. Elmentek. Utánuk az öreg lelkek zsoltára párolgott Istenükhöz, mint hajnali esőben összebújt juhok meleg teste párolog az ég felé.

A csendőrök kimentek a tagra. Jobbra, balra asszonyemberek s egy-két megrogyott öreg ténferegte az elhagyott munkát. Páljános István nagy suhintásokkal aratta a rozsát. A csendőröknek oda se nézett. Az őrsvezető rászólt:

– Páljános István, miért nem jelentkeztél a katonaságnál?

A székely kitátotta szemeit; olyan becsületes, gyermekül őszinte csodálkozás volt a szemekben, mintha mondaná: hogyan lehet ezt még kérdezni is? Az őrsvezető azt hitte, hogy valami gyengeelméjű paraszttal van dolga, szelídebben szólt:

– Miért nem jöttél?

– Engem Isten ide helyezett, én itt élek. Itt vetettem, s most itt aratok. Azután kenyeret fogok csinálni a magokból, azután újra fogok vetni, aratni, kenyeret csinálni. Azután imádkozom, nagyon sokat kell imádkozni. Én nem mehetek el innen.

– Ne bolondozz, komám, gyere, amíg szép szóval jöhetsz! Egy ilyen kemény székely legény csak nem fél a koszos muszkától! Ott fogsz majd csak aratni igazán.

– Engem ide helyezett a jó Isten.

Az őrsvezető arcát előntötte a vér, s az egész borzasztó rend: lánc, börtön, bitó kitorzult az arcára, dobbantott egyet:

– Jössz, vagy sem?

– Nem mehetek.

– Fogjátok meg, kössétek meg a kutyát, nincs idő diskurálni!

Páljános István odaugrott a kalangyához, kirántott onnan egy eldugott öreg könyvet, feltartotta:

– Most merjete elhurcolni, ez a Biblia! Az élő Isten beszéde véd engem. Testvéreim, ne bántsatok, mert aki fegyvert fog, fegyver által hal meg. Le kell aratnom a gabonát, kenyeret kell csinálnom, imádkoznom kell. Hagyjatok itt aratni, kenyeret csinálni, imádkozni, testvéreim, édes testvéreim a Krisztusban!

És szegény Páljános, szegény örök balek nép, odatartotta maga elé a Bibliát, mint egy védőpajzsot. Az évezredekén át Istennel itatott ember-barom azt hitte, hogy ez abszolút valami, hogy minden erő ellen érvényes. Nem tudta, hogy ebből a hitből számára csak az komoly, megdönthetetlen valami, hogy ha jobb felől arcul ütik, tartsa oda a bal arcát is, ha elveszik felsőruháját, adja oda az alsót is. A csend-örök megragadták, összeláncolták a kezeit, elhurcolták. A Biblia ott maradt a földön széthullott szemek és lefektetett kalászok között. Az eltépett emberből zsoltár szökött ki, mint forrás a megvert sziklából, s átreszketett a megcsúfolt mező felett.

Tartalom

Erdélyi földről	5
Páljános István	9
A sebesült	13
Két árva	21
Három mese, egy ember	25
A temető	37
Bors vezér megtérése	39
Világtörténelem	64
Éjszaka Erdélyben	70
Bodor Áronka felesleges	81
Kálvinista legenda	90
Áront ünneplik	100
Bajkó Zsigmond öngyilkossága	105
Ölj!	124
Az idő	136
Bánatlakoma a Felsőszén utcában	141
A Horvát néni sírása	153
A kötél legendája	158
Néma János története	201
Az Isten jó	206
Az egyke	228
Hagymás Péter és a Légnyomás	234
Kató halni megy	237
A szenvedés	241
A jó lator	245
Az élet értelme	260
Ecce homo	274
Ferenc Tivadar halála	286
Kirándulás	290

Szilágyi Márta	307
Mégis, mégis... ..	312
Öregek	316
Este Avignonban	319
Az erdélyi lélekről	321
Utazás Erdélybe	325
A másik élet	335
Különös utazás	338
Minden út oda visz	358